

Akademik Yayıncılıkta Şeffaflık İlkeleri ve En İyi Uygulamalar

(3. sürüm)

GİRİŞ

Yayıncılık Etiği Kurulu (COPE), AE Dergiler Dizini (DOAJ), AE Akademik Yayıncıları Derneği (OASPA) ve Dünya Tıp Editörleri Derneği (WAME) üyelik başvurularında bir artış, kalitesinde de geniş bir çeşitlilik yaşayan akademik kuruluşlardır. Kurumlarımız şeffaflık ilkelerini, akademik yayınlar için en iyi uygulamaları belirlemek, ve bu ilkeler temelinde COPE, DOAJ, OASPA ve kısmen WAME üyeliklerinin değerlendirme kriterlerini netleştirmek için birlikte çalışmıştır. Başvuruları değerlendirmek için her kurumun ayrıca kendi kriterleri de vardır. Bu kurumlar, şeffaflık ve en iyi uygulama kriterlerini yerine getiremeyen yayıncı ya da dergilerin listesini paylaşmayacaktır. Her kurumun arka planı en sonda verilmiştir. (Ocak 2018'de yayınlanan) bu yazı ilerlemekte olan bir çalışmanın 3. sürümüdür. İlk versiyon OASPA tarafından 2013 Aralık ayında erişime sunulmuş ve 2014 Ocak ayında DOAJ web sayfasında yayınlanmıştır. Bu çalışmanın geniş bir kitleye yayılmasından ve genel ilkeler / özel kriterler konusunda geri bildirim almaktan memnun olacağız.

ŞEFFAFLIK İLKELERİ

- Web sayfası:** Bir derginin web sayfası, içerdiği metin kısmıyla birlikte, yüksek etik ve profesyonel standartları sağlamak için gösterilen çabayı yansıtacaktır. Burada yazarları ya da okurları yanlış yönlendirecek bilgi bulunmamalı, başka bir derginin veya yayıncının sayfasına benzemesine de çalışılmamalıdır. Web sayfasında bir 'Amaç & Kapsam' ifadesi yer almalı ve hitap ettiği okuyucu kitlesi açık bir şekilde tanımlanmalıdır. Derginin ne tür yazıları yayınlamak üzere değerlendirmeye kabul edeceği (örn. birden fazla ya da geç makale başvurularının kabul edilmeyeceği gibi) yazarlık kriterleri ile birlikte bu sayfada yer almalıdır. ISSN (hem basılı hem elektronik versiyonlar için) net bir şekilde görülmelidir.
- Derginin adı:** Dergi adı benzersiz olmalı ve başka bir dergiyle kolayca karıştırılmayacak şekilde seçilmeli, ayrıca olası yazar ve okuyucuları derginin kökeni ve başka dergilerle bağlantısı konusunda yanlış yönlendirmemelidir.
- Hakemlik süreci:** Dergi içeriğinin hakem sürecine dahil edilen ve edilmeyen kısmı açıkça belirtilmeli. Hakemlik süreci tek tek makale metinlerinin, derginin yayın kurulunda yer alanlar dışında alanında uzman kişilerin incelemesine sunulup görüşlerinin alınması şeklinde tanımlanır. Bu süreç, derginin web sayfasında, derginin bu konu ile ilgili politikaları ve kullanılan hakem incelemesi yöntemi ile birlikte açık bir şekilde anlatılmalıdır. Dergi web sayfaları hakem incelemesinin süresi ve makalelerin kabulü konusunda garanti vermemelidir.
- Sahiplik ve yönetim:** Derginin sahipliği ve/veya yönetimi ile ilgili bilgi de web sayfasında açıkça yer almalıdır. Yayıncılar olası yazar ve editörleri derginin sahibinin niteliği hakkında yanlış yönlendirecek kuruluş ve dergi adları kullanmamaya özen göstermelidir.

5. **Yönetim kurulu:** Dergilerin, üyeleri dergi kapsamına giren konu alanlarında uzman tanınmış kişilerden oluşan editörler kurulu veya benzeri yönetim kurulları olmalıdır. Bu kurullarda görevli kişilerin tam isimleri ve bağlı buldukları kurumlar derginin web sayfasında belirtilmelidir.
6. **Editoryal ekip / iletişim bilgisi:** Dergi web sayfasında dergi editörlerinin tam adları ve bağlı buldukları kurumlar, editoryal ofis iletişim bilgisi ve tam adresi de yer almalıdır.
7. **Telif hakkı ve Lisanslama:** Yazarlara notlar bölümünde telif hakkı politikası açıkça belirtilmeli ve tüm yayınlanan makalelerde telif hakkı sahiplerinin adı verilmelidir. Aynı şekilde, lisanslama bilgileri de web sayfasındaki yönergede açıkça tarif edilmeli, yayınlanan tüm makalelerde, hem HTML hem PDF'lerde, lisans koşulları yer almalıdır. Yazarların bir Creative Commons lisansı almalarına izin verilmişse, tüm özel lisans şartları belirtilmelidir. Makalelerin kabul edilen son versiyonlarının bir üçüncü tarafa gönderilmesi ile ilgili politikalar da açıkça belirtilmelidir.
8. **Yazar ücretleri:** Makale işlem ve/veya yayın süreci için gerekli tüm ücretler de, olası yazarların incelenmek üzere makalelerini göndermeden önce kolayca görebilecekleri bir yerde belirtilmiş olmalı veya makale başvurusu için hazırlanmaya başlamadan önce kendilerine açıklanmalıdır. Eğer böyle bir ücret alınmıyorsa bu da açıkça belirtilmelidir.
9. **Araştırmalarla ilgili suistimal iddialarının saptanması ve bunlarla ilgili yapılması gereken işlemler:** Yayıncı ve editörler araştırma ile ilgili intihal, atf manipülasyonu, sahte veri uydurma vb suistimallerin olduğu makaleleri saptamak ve yayınlanmasını önlemek için makul adımlar atmalıdır. Hiçbir durumda bir dergi ya da editör bu türden hatalı davranışları teşvik etmemeli veya bilerek böyle bir davranışa izin vermemelidir. Bir derginin yayıncı veya editörleri dergilerinde yayınlanan bir makale ile ilgili herhangi bir suistimal iddiasından haberdar olduğu takdirde, COPE ilkeleri (veya benzerleri) ne göre davranması önerilir.
10. **Yayın Etiği:** Dergilerin yayın etiğine ilişkin politikaları olmalıdır. Bunlar web sayfasında açıkça görülebilmeli ve şu noktalara değinmelidir: i) Derginin yazar ve katkıda bulunanlara dair politikası; ii) Şikayet ve başvurular için nasıl bir işlem uyguladığı; iii) Çıkar çatışması / rekabeti ile ilgili politikaları; iv) Veri paylaşımı ve kopyalanabilirliği ile ilgili politikaları; v) Etik hatalarla ilgili politikası; vi) Fikri mülkiyetlerle ilgili politikası; ve vii) Yayın sonrası tartışma ve düzeltmelerle ilgili seçenekler.
11. **Yayınlanma zamanı:** Derginin hangi aralıklarla yayınlandığı net bir şekilde belirtilmelidir.
12. **Erişim:** Derginin ve her bir makalenin okuyucunun erişimine hangi yolla açıldığı ve ilgili abonelik veya görüntüleme ücreti söz konusu olup olmadığı açıkça belirtilmelidir.
13. **Arşivleme:** Derginin yayınının sonlandırılması durumunda içeriğine erişimin korunması için elektronik yedekleme planı (örneğin CLOCKSS veya PubMed Central yoluyla) açıkça belirtilmelidir.
14. **Gelir kaynakları:** İş modelleri ve gelir kaynakları (örneğin yazar ücretleri, abonelikler, reklamlar, ayrı/yeniden basımlar, kurumsal destekler) dergi web

sayfasında açıkça görülebilir olmalıdır. Yayın ücretleri veya bunlardan muaf olma durumu editoryal kararların alınmasını etkilememelidir.

15. **Reklam:** Dergi reklam alıyorsa bu konudaki politikasını da belirtmeli, hangi tür reklamları alabilecekları, bunların kabulüne kimin karar verdiğini, bunların (online olarak) içerikle veya okuyucu davranışı ile bağlantılı mı rastgele mi görüntülendiklerini açıklamalıdır. Reklamlar hiçbir şekilde editoryal kararlarla bağlantılı olmamalı ve yayınlanan içerikten ayrı tutulmalıdır.
16. **Doğrudan pazarlama:** Dergi adına makale talepleri dahil tüm doğrudan pazarlama faaliyetleri, uygun, hedefe yönelik, ve fazla göze çarpmayacak şekilde olmalıdır. Yayıncı ve dergi hakkında verilen bilgi doğru olmalı ve okuyucu ve yazarları yanlış yönlendirmemelidir.

Bir üye kurumun bu önerilen uygulamaları veya istenen diğer özel koşulları ihlal etmesi durumunda, OASPA/DOAJ/COPE/WAME önce onlarla birlikte çalışmayı deneyecektir. İlgili kurumun bu sorunlarla ilgilenmekte isteksiz davranması durumunda üyeliği askıya alınacak veya sonlandırılacaktır. Tüm üye kuruluşların üye dergilerle ilgili sorunları gidermek için belirlenmiş süreçleri vardır.

İlgili Kuruluşlar Hkında Kısa Bilgi:

Yayın Etiği Kurulu hakkında (COPE, <https://publicationethics.org/>):

COPE editör ve yayıncılara yayın etiğinin tüm yönleri ile ilgili, özellikle de araştırma ve yayın suistimallerini nasıl ele almak gerektiği konusunda önerilerde bulunur. Ayrıca, üyelerin münferit duruları tartışabilmesi için bir forum sağlar. COPE münferit olayları araştırmaz fakat editörleri bunların uygun yetkililer tarafından (genellikle bir araştırma kurumu ya da işveren) incelenmesini sağlamaya teşvik eder. Tüm COPE üyelerinin temel COPE yayın etiği ilkelerine uyması beklenir.

Açık Erişim Dergiler Dizini hakkında (DOAJ, <https://doaj.org>)

DOAJ'ın misyonu web üzerindeki akademik AE dergiler hakkında güvenilir bir bilgi kaynağı düzenlemek, geliştirmek ve sürdürmek; listedeki dergilerin standartlara uygunluğunu onaylamak; AE dergilerin görünürlüğünü, dağıtımını, bulunabilirliğini ve çekimini arttırmak; akademisyen, kütüphane, üniversite, araştırma fonlayıcılar ve diğer paydaşları sağlanan bilgi ve hizmetlerden yararlandırmak; AE dergilerin kütüphane ve arşiv hizmetlerine entegre olmasını kolaylaştırmak; mümkün olduğu durumda yayıncı ve dergilerin makul sayısal yayın standartlarını karşılamalarına yardımcı olmak; ve böylece akademik iletişim ve yayıncılığın bilime, yüksek öğrenime, endüstri ve inovasyona, topluma ve kişilere hizmet edecek bir modele geçişini desteklemektir. DOAJ bu amaçlar doğrultusunda çalışan tüm ilgili taraflarla işbirliği yapacaktır.

AE Akademik Yayıncılar Birliği hakkında (OASPA, <https://oaspa.org/>)

OASPA 2008'de dünya çapında tüm disiplinlerdeki AE yayıncıların çıkarlarını temsil etmek üzere kurulmuş bir ticari dernektir. OASPA, AE yayıncılığı destekleyecek uygun iş modelleri, araçlar ve standartlar geliştirmek için ortak çalışmayı teşvik ederek, hizmet ettiği akademik camia ve üyelerinin yararı için zengin ve sürdürülebilir bir gelecek sağlamayı amaçlamaktadır. Bu misyonu; bilgi alışverişinin sağlanması, standartlar belirlenmesi, modeller geliştirilmesi, inovasyonun desteklenmesi yoluyla yerine getirmeye çalışmaktadır.

Dünya Tıp Editörleri Birliği hakkında (WAME, <http://www.wame.org>)

WAME, tüm dünyadaki hakemli tıp dergileri editörlerinin kurduğu; editörler arasında iletişim ve işbirliğini teşvik etmeyi, editoryal standartları geliştirmeyi, tıbbi editörlükte eğitim, öz eleştiri ve öz düzenleme yoluyla profesyonelliği desteklemeyi, tıbbi editörlük ilke ve uygulamaları alanında araştırmaları teşvik etmeyi amaçlayan, kar amacı gütmeyen gönüllü bir birliktir. WAME tıp dergileri editörleri için politikalar ve en iyi uygulama önerileri geliştirmektedir ve üyelerini izlemeye teşvik ettiği bir syllabus / müfredat hazırlamıştır.